

Válasz msgr. dr. Marton József nagyprépost úr recenziójára

A *Studia Theologica Transsylvaniensia* 2019. 2. számának 163–165. lapjain Marton József aláírással recenzió jelent meg Sas Péter: *A kolozsvári Szent Mihály Egyházközség története. Jegyzőkönyvek a kolozsvári római katolikus egyházközség képviselőtestülete és választmányának 1900 és 1918 közötti üléséről. I. kötet. Kolozs-Dobokai Főesperesi Kerület, 2014 és Jegyzőkönyvek a kolozsvári római katolikus egyházközség képviselőtestülete és választmányának 1920 és 1946 közötti üléséről. II. kötet. Kolozs-Dobokai Főesperesi Kerület, 2014* címen. Itt pontosítok, az első két kötet jegyzőkönyvei az egyházközség képviselőtestülete és választmányának üléséről helyett üléseiről címen jelent meg. Az egykori historia domusok vagy megsemmisültek, vagy ismeretlen helyen lappanganak. A munka során érdemi forrásul az egyházközség képviselőtestülete, illetve választmánya közgyűléseiről felvett jegyzőkönyvek szolgáltak. *A kolozsvári Szent Mihály Egyházközség története* három kötetből álló sorozatcím, melynek első két kötete az említett forráskiadványokból, a harmadik pedig az egyházközségtörténet monográfiájából áll. Eredetileg – negyedikként – *A kolozsvári Szent Mihály plébánia-könyvtár* címen még egy kötettel gyarapodott volna a sorozat, de ennek befejezésére ft. Kovács Sándor halála után nem kaptam lehetőséget. Sajnálatomra ez a kötet külön, nem egyházi kiadványként fog megjelenni.

Fontosnak tartom, hogy néhány szó hangozzék el a kiadás előzményeiről. Néhai ft. Kovács Sándor kanonok, főesperes-plébános felkérésére a Gyulafehérvári Főegyházmegye által 2008-ban *Krisztussal ezer esztendeig 1009–2009* címen meghirdetett

millenniumi év kolozsvári rendezvénysorozatát *Az ezeréves erdélyi egyházmegye* címen elhangzott előadásom nyitotta meg. Az ünnep zárórendezvényeként – másodszeri nagy megtiszteltetésként – *Újabb eredmények a kolozsvári Szent Mihály-templom kutatástörténetében* című előadásom hangzott el. Miután msgr. dr. Jakubinyi György érsek úr szorgalmazta az egyházközségi monográfiák megírását, ft. Kovács Sándor az elhangzott előadások után megtisztelt a kolozsvári Szent Mihály Egyházközség 20. századi története megírásának felkérésével. Ebben az is szerepet játszhatott, hogy néhai ft. id. Kádár István tb. esperes-plébános korábban hasonló jellegű feladatra kért. (Megvalósítását lásd *A kolozsmonostori Fájdalmas Szűzanya plébániatemplom és egyházközség története*. Kolozsvár, 2010, Verbum.)

Ezek után lássuk a kritika alá vont forráskiadványok recenzióját.

Nem hallgathatom el, hogy a klasszikus tudományos jellegű könyvismertetés stílusával ellentétes, szokatlan módon többször előforduló, személyeskedő megjegyzések bántóak, ennek ellenére kommentálásuktól eltekintek, ezt a jobbítás célja kissé túlzásba vitt szándékának tulajdonítom. Hiszen a könyvismertetés írója köztisztelőben álló pap-professzor, aki évtizedek óta kutat és publikál hasonló témakörökben. Annak ellenére, hogy a forráskiadások „díszkötésben” való megjelenítésével nem ért egyet, bizonyára nem vitatja, sőt természetesnek tartja, hogy a készülő kötet nyomdai és kötészeti költségeit, valamint példányszámát a kiadványt lehetővé tevő mecénás támogatásának nagyságrendje határozza meg. Néhai ft. Kovács Sándor az egyházközség vezetőjeként úgy gondolta, hogy a kiadvány megjelenése ünnepi alkalom lesz, ahhoz igazította annak „külcsínyét” és „belbecsét”. Miután kellő mennyiséget juttatott a könyvtáraknak – melyet az NKA a támogatás fejében kapott példányokkal egyébként is megtesz – a kutatók és érdeklődők hozzájuthatnak

a kötetekhez. „A könyvárusi forgalomba nem kerül” megjelölés kifogásával – aminek felvetését a többi, hasonló sorsra jutott könyvem miatt csak köszönni tudom – Marton József egy régóta megoldatlan hiányosságra utalt: sem a kiadóként szereplő Kolozs-Dobokai Főesperesi Kerületnek, sem a kolozsvári Szent Mihály Római Katolikus Egyházközségnek nincs könyvárusítási engedélye.

Marton József kifogásolta továbbá egy tájékoztató előszó hiányát, a jegyzőkönyvekben szereplő fogalmak és nevek magyarázatát, valamint a közölt jegyzőkönyvek lelőhelyének megadását. Miután a két forráskiadványt az egyházközség monográfiája követte, abban kibontásra kerültek az előbbieken hiányolt fogalmak és nevek, melyek magyarázatát nem óhajtottam kétszer megismételni. Szerkesztési elveim kritikáját jó szívvel fogadom, tanulságait az elkövetkezendő munkáim során hasznosítani fogom. A forráskiadványok lelőhelyének megjelölésénél elbizonytalanodtam, ugyanis a Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség jegyezte „Plébániai levéltárak” kiadványsorozatban még nem jelent meg a jegyzőkönyveket őrző kolozsvári gyűjtőlevéltár hivatkozásuk hivatalos alapjául szolgáló repertórium, vagy számomra megismerhetetlen módon, nem került könyvárusi forgalomba.

Könyvismertetést érdemesebb a kötet ismeretében megfogalmazni, vagy annak tartalmát hozzáértőbb tolmácsolóval megnézetni. A recenzióban olvasható, hogy „a III. kötet még nem jutott a kezembe, hallomásból tudom, hogy külsőleg ugyanakkora, mint az első kettő, az 1946. év utáni egyházközségi jegyzőkönyveket tartalmazza...” Ez nem egészen pontos, ugyanis az 1946. év után nem születtek jegyzőkönyvek. A III. kötet pontos címe: *A kolozsvári Szent Mihály Egyházközség története (1900–1948)* és alcíme: *Kitekintés az 1989-es romániai politikai és társadalmi változás után*. Kiadója ugyancsak a Kolozs-Dobokai Főesperesi

Kerület, a 2017. esztendőben. A korábbi kötetekhez hasonlóan „könyvárusi forgalomba nem kerül” megjelöléssel és a mecénás által meghatározott 150 példányban. Isteni kegyelem, hogy megrendelője, néhai, akkor már nagybeteg ft. Kovács Sándor főesperes-plébános még kezébe vehette és olvashatta. Gondolva a kutatókra és érdeklődőkre, a kötetet feltöltöttem az Academia.edu honlapjára, ahonnan Európa-szerte szorgalmasan történik letöltése, jelenleg 170 olvasóm van.

A kolozsvári Szent Mihály Egyházközség története III. kötetének tartalmát pontosítom. A recenzióban írt „1946. év utáni egyházközségi jegyzőkönyvek” helyett: A papság és a feladattal ellátott hívek bemutatása; Istentisztelet és valláserkölcsei élet; Oktatás és művelődés; Eseménytörténet korabeli plébánosai idején. *A Kitekintés. Az egyházközség az 1989-es romániai politikai és társadalmi változás után a közelmúlt legfontosabb eseményeit idézi fel 2007-től 2011-ig, dr. Czirják Árpád pápai prelátus és Kovács Sándor főesperes plébánosi korszakában, a Szent István-templom felszentelésének időpontjáig.* (A kötet nem tárgyalja az 1948 és 1989 közötti időszak tragikus periódusát: vagyonelvétel, államosítás, békepapság, bebörtönzés. A gyér levéltári források mellett a korabeli Securitate-dossziék ismeretanyagának feltárása szükséges, a kor igazi forrásai az akkori besúgójelentések.) Ezek után a 350 okmányból, levélből álló, lelőhelyekkel ellátott forrásközlés, az *Adattár* következik. A kötetet *Képjegyzék, Levéltári források és könyvészet*, valamint *Névmutató* zárja.

Itt be is fejezhetném, ha nem történt volna mindkettőnkhez méltatlan jellegű utalás a nevem alatt megjelent, az erdélyi római katolikus egyházzal kapcsolatos munkáimra, melyek – Marton József általánosan leminősítő véleménye szerint – „nem tudományosan feldolgozott kiadványok [...] hanem néhány házi könyvespolc (de nem egyetemi, főiskolai könyvtárak) számára készített könyvek”. Ez szokatlanul barátságtalan ellenreklám

nemcsak nekem, a kiadóknak és munkatársaiknak, hanem a könyvek témáinak is. A következő munkáimról van szó: *A kolozsvári Szent Mihály-templom és egyházi gyűjtemény*, Kolozsvár, 2009, Gloria; *Funebria Memoria*. A kolozsvári piarista templom emléktáblái, halotti címerei és kriptájának sírfeliratai. Kolozsvár, 2010, Verbum; *A kolozsmonostori bencés apátság, majd Nagyboldogasszony-templom*. Kolozsvár, 2010, Verbum; *A kolozsmonostori Fájdalmas Szűzanya plébániatemplom és egyházközség története*. Kolozsvár, 2010, Verbum; *Egy reneszánsz lelkiületű főpap*. Dr. Hirschler József főesperes-plébános. Kolozsvár, 2010, Verbum; *A római katolikus egyház szerepe Kolozsvár építészettörténetében – Rolul bisericii romano-catolice în istoria arhitecturii Clujene*. Kolozsvár, 2011, Verbum; *Marianum*. A 100 éves római katolikus tan- és leánynevelő intézet emlékezete. Kolozsvár, 2011, Verbum; *A temesvári Szent Kereszt felmagasztalása piarista templom – Biserica piaristilor din Timișoara închinată „înălțării sfintei cruci – Die Temeswarer Piaristenkirche Heiliges Kreuz*, 2012, Cluj-Napoca, Provincia Piaristă din România. Kolozsvár–Temesvár, Cluj-Napoca–Timișoara, Klausenburg–Temeswar, Romániai Piarista Rendtartomány – Gerhardinum, Provincia Piaristă din România – Gerhardinum, Rumänische Ordensprovinz der Piaristen – Gerhardinum; *Márton Áron erdélyi püspök élete és munkássága*. Bp., 2014, Nemzetstratégiai Kutatóintézet (Kárpát-haza könyvek); *Csendország rabja*. Az első magyar siket költőnő, Krüzselyi Erzsébet élete és költészete. Kolozsvár, 2016, Verbum.

Két magyarországi köztársasági elnök a Szent Mihály-templom kötetemet kapta Kolozsváron járva, ajándékba az őket fogadó istenháza plébánosától. A monostori – köznyelven – „Kálvária” plébánosa felkérésére írt, a bencés apátság alapításának 950. évfordulójára megjelent kötet előszavát Várszegi Asztrik OSB pannonthalmi főapát tartotta szükségesnek megírni. A Hirschler

József prelátnak méltató kötetnek a „holland-kölcsön” ügye miatt doktoranduszi körben most nagy keletje van. A kolozsvári római katolikus egyházhoz kapcsolódó építészeti eredmények bemutatása a többségi társadalom számára nyújt anyanyelven megbízható adatokat. A Marianum megalapításának 100. évfordulója előtt tisztelgő kötet volt az egyetlen erről megemlékező kiadvány. Az Isten Szolgája Márton Áron kismonográfia előszavát – nem az én felkérésemre – szakmai dicséretével msgr. dr. Jakubinyi György ny. érsek jegyezte.

A *Lymbus* Magyarisztudományi Forrásközleményekben megjelent közzétételeimet ugyancsak – legalább kiadókra való tekintettel – elolvasásuk után kellene minősíteni. A *kolozsvári egykori minorita, majd görög katolikus templom sírfeliratai; Kedves István kolozsvári apát-plébános (1782–1864) végrendelete és naplója; A kolozsvári piarista (egykori jezsuita) templom sírfeliratai; Tusnádi Kovács Miklós erdélyi püspök hagyatékának összeírása és árverési jegyzőkönyve (Kolozsvár, 1852. november 23.); Tusnádi Éltes Károly kolozsvári apát-plébános hagyatékának árverési jegyzőkönyve (Kolozsvár, 1890. január 21.) és a hagyatékáról való számadás (1892–93); A kolozsvári Szent Mihály-templom plébánosa, Biró János (†1763) templomdíszítő tevékenysége és az általa megrendelt nagy monstrancia; A kolozsvári Szent Mihály-templom körüli épületek leírása a római katolikus egyház ingatlan és ingó leltárában (Kolozsvár, 1864. december 7.).*

Remélhetőleg a piliscsabai rendtörténeti konferenciákon elhangzott előadásaim szerkesztett változatai sem hiába jelentek meg: *A Jézus Társasága emlékei az egykori kolozsvári jezsuita templomban; A kolozsvári domonkos templom és kolostor szerepe, jelentősége a város építészetében; A pálosok Mária-tiszteletének művészettörténeti emlékei; Biró Vencel piarista rendtartományfőnök és történetíró szerepe az erdélyi tudományos életben; Tervezet a volt kolozsmonostori bencés apátság átadásá-*

ról a ferences rendnek, és – a teljesség igénye nélkül – még három piarista forráskiadás: Russel Károly – Fekete Endre – Hám Antal: *A kolozsvári Kalazantinum története 1894–1916*. Bp., 2009, Piarista Rend Magyar Tartománya. (Magyarország piarista múltjából 4.), Both Ferenc: *Ötven év a temesvári piarista gimnázium történetéből (1885–1935)*. Műveltség- és kortörténeti tanulmányok. Bp., 2015, Piarista Rend Magyar Tartománya (Magyarország piarista múltjából 9.) és Biró Vencel: *„Erdélyt jobban megszeretjük, ha azt múltjával együtt ismerjük”*. Történeti tanulmányok. Bp., 2021, Magyarságkutató Intézet.

Befejezésül még három mondat: Nagyon sajnálom, hogy mindezeket le kellett írnom. Nem önmagam miatt tettem, a kritika alá vett kiadványok témája nem engedte, hogy hallgassak. Msgr. dr. Marton József nagyprépost úr recenziójának zárómódatával teljes mértékben azonosulni tudok: „A végkövetkeztetést az olvasóra bízom.”

Sas Péter